

Relikvijari – modeli brodova i onaj Sv. Vlaha iz katedrale u Toledu

Reliquaries – Ship Models and Model of St Blasius in Toledo Cathedral

Đivo Bašić

Pomorski muzej Dubrovnik
e-mail: divo@net.hr

UDK 739.1:629.12

Rukopis primljen / Paper accepted: 5. 2. 2013.

Zasigurno najreprezentativniji primjerak očuvane posudice za tamjan (lat. *navicula*, -ae, f. - „brodica, barka“; tal. *navicella* - „brodić, lađica“)¹, izrađene od srebra, na postolju (okrugle baze), koja relativno vjerno prikazuje dubrovački brod (karaku) 16. stoljeća, a čiji se original nalazi u Dominikanskom samostanu u Dubrovniku², zapravo je unikat po finoći i preciznosti izrade i zaslužuje prvo mjesto na svijetu uopće. Nažalost, on u svjetskim razmjerima nije poznat, za razliku od nekih drugih primjeraka izrađenih od (manje) otpornih materijala od ovog, ali nepreciznije, stiliziranije, ponegdje oblike izrade početno podređene dojamu i umijeću izrađivača.

Dva također lijepa i bogato ukrašena srebrna primjerka nalaze se u Padovi i Nürnbergu. To su „Navicella“ (1490./1500. godine) iz bazilike Sv. Antuna (Museo Antoniano) u Padovi, te pozlaćeni tzv. „Schlüssselfelder Schiff“ (oko 1502./1503. godine) iz *Germanisches Nationalmuseum* u Nürnbergu. Na brodovima su razvidni mnogi detalji, jedrilje, zastavice, čak i ljudi, a u oba slučaja model drži (glavom i uzdignutim rukama) dvorepo sirenoliko biće.³

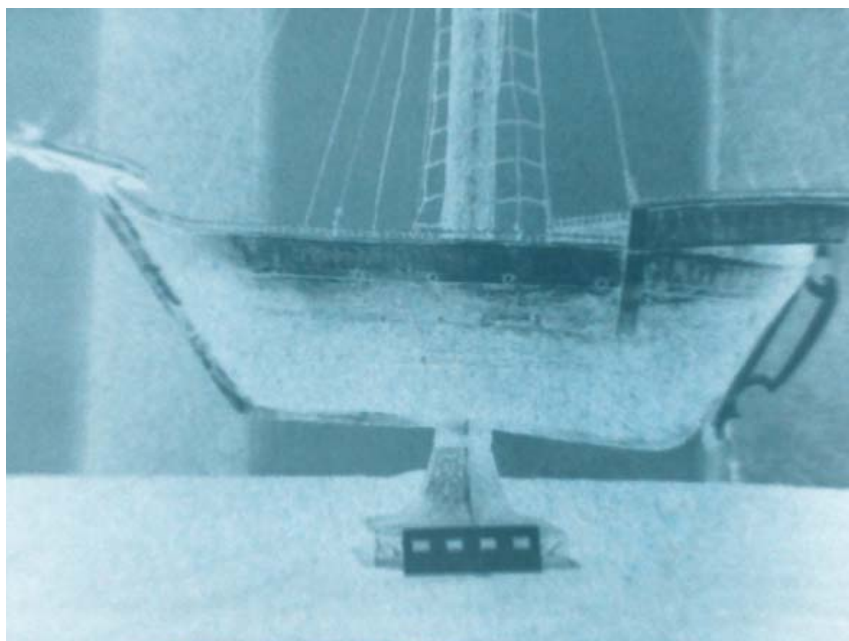
Replika drvenog zavjetnog modela broda iz kapele Mataro (Katalonija)

nalazi (la) se u Pomorskom muzeju u Barceloni i Pomorskom muzeju *Prins Hendrik* u Rotterdamu (model je dug 1,23 m) i zapravo predstavlja katalonski trgovački brod ranog 15. stoljeća koji je vjerojatno u originalu imao dva jarbola. Glavni jarbol je očuvan, a treći je dodan naknadno.

Naveta koja je poklonjena katedrali u Zaragozi (zadnja trećina 15. stoljeća) predstavlja također majušni brod zaobljenih krmenih dijelova i samog krmila ispod kojeg je zakrivljeni rep krilatog zmaja, a zmaj je ispod i drži brod u cijelosti.⁴ Zmaj donekle slični čuvenoj velikoj puleni (ukrasu na pramcu broda) - „Zviri“ s hvarske galije očuvanoj još iz

bitke kod Lepanta 1571. godine. Ograda kaštela i kasara izrađena je na proboj kao i kod primjeraka iz Dominikanskog samostana u Dubrovniku, Padove i Nürnberga.

Neizostavan čimbenik izrade brodova i zapravo njihovo nadahnuće. sastav, svojstvo i zalihe (koje će i sami stvarati i prevoziti) bile su šume. Dah šuma davao je snagu brodu, a neizostavni su i zavjeti koji se znaju naći u katedralama. Tako Chateaubriand veli: „Šume su bile prvi hramovi božanstva, a ljude su na arhitekturu najprije nadahnule šume... Ti svodovi ukrašeni lišćem, ti stupovi koji podržavaju zidove i naglo završavaju poput polomljenih trupaca, svježina

Relicario de San Blas, katedrala u Toledu, oko 1377. - 1399. godine.

¹ Mirko Divković, *Latinsko-hrvatski rječnik*, VII. izdanje, (Zagreb, 1900.), /reprint/, Naprijed, Zagreb, 1991, str. 684; Jozo Marević, *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*, II. sv., (M-Z), Marka - Matica hrvatska, Velika Gorica - Zagreb, 2000, str. 2013; M. Deanović - J. Jernej, *Talijansko-hrvatski rječnik*, XIV. izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 2002, str. 629.

² Stjepan Krasić, *Dominikanski samostan u Dubrovniku*, Dominikanski samostan sv. Dominika, Dubrovnik, 2002, str. 64. Vidi također prikaze (i rekonstrukciju) u: V. A. Bašić, *Dubrovački brodovi u doba procvata dubrovačkog pomorstva u XVI vijeku*, Izdanje Knjižare Vasić i Horvat, Zagreb, 1941, str. 41-42; Cicero, (Magazin za umjetnosti), god. I, br. 2, (XII. 1998./I. 1999.), Zagreb, 1998, str. 3.

³ Hermann Maué - Thomas Eser - Sven Hauschke - Jana Stolzenberger, *Quasi Centrum Europae, Europa kauft in Nürnberg 1400-1800, /katalog izložbe/*, (20. Juni bis 6. Oktober 2002), Verlag des Germanischen Nationalmuseum, Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg, 2002, str. 49, 53, kat. 4 i 5.

⁴ Lawrence V. Mott, *The Development of the Rudder, A Technological Tale*, Texas A&M University Press - Chatham Publishing, College Station - London, 1997, str. 135, 146; Gillian Hutchinson, *Medieval Ships and Shipping*, Leicester University Press, London, 1994, str. 39-40, 82.

svodova, tama svetišta, mračna krila, tajni prolazi, spuštene vrata, sve to ucrtava šumske labirinte u gotičkoj crkvi kako bismo osjetili vjersko strahopoštovanje,

tajne i božanstvo“⁵ Pored onih usidrenih na kopnu, primjenjivo je to i na ploveće brodove, a ovi mogu biti i postojani (zavjetni) modeli (misli) koje možemo zaodjenuti u riječi i oblike.

Jedan od najzanimljivijih izložaka Pomorskog muzeja u Stockholmu je drveni model galijuna (oko 1600. godine) koji je nekad visio u katedrali u Stockholmu (Storkyrka). Oputa (konopi za jarbole i jedra) nije očuvana, kao ni vrh pramca, dekoracija trupa je impresivna, a sam brod ukupne je dužine 1,27m. Ovo je tipični zavjetni model broda. Do početka 17. stoljeća, modeli brodova su općenito zavjetni darovi, koje su napravili umjetnici, mornari ili možda brodski drvodjelci. Ne prije kasnog 17. stoljeća brodograditelji u Engleskoj, Francuskoj i Nizozemskoj ponekad su izrađivali

demonstracijske modele i primjerke prije započinjanja konstrukcije pravog broda stvarne veličine.

Lijepi primjerak modela galijuna nalazi se u *Museo Naval* u Madridu, a predstavljen je Filipu II. u Nizozemskoj 1597. godine. Prednja paluba je karakteristično niža nego u karake, a na krmenom dijelu je i četvrti jarbol.⁶ Taj flamanski galijun iz 1593. ima zanimljivi cvjetno-vitičasti ukras sa strana trupa, slično kao i neki drugi modeli, pa i onaj dubrovački. Tako je rijedak i vrijedan zavjetni dar, model španjolskog galijuna u *Sanctuario de Nuestra Senora de Consolación* u andaluzijskom gradu Utreri, a kopija se nalazi u *Museo Naval* u Madridu.⁷

U hrvatskim krajevima gotovo je nepoznat *Relicario de San Blas* iz katedrale u Toledu. Također je na postolju i u obliku

broda tipa koka koji ima i jarbol i pripone, tipične tupe krme uz izostanak ikakvog uljepšavanja kormila (zapravo krmila). Relikvijar je izrađen između 1377. i 1399. godine i prilično je točan prikaz, sve do *brokvama* (čavlima) učvršćene (sušene) konstrukcije *preklopnica* (madijera, platica brodske oplate, rebrenica) trupa broda.⁸ Nek' nam živi Sv. Vlaho!

P. S. Napomenimo da je Petar Damjan Ohmučević (+1692.) iz Slanoga bio nastavnik aritmetike (1644.-1656.), a potom je pošao u Napulj gdje je 1661. napisao raspravu iz matematike (o razlomcima, vađenju drugog i trećeg korijena i izračunavanju obujma broda). Josip Gelčić je smatrao da bi se rukopisi njegova djela trebali nalaziti (u knjižnici katedrale) u Toledu.⁹

⁵ Patrick Demouy, *Katedrale*, KIC - Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2010, str. 101.

⁶ Peter Kirsch, *The Galleon, The Great Ship of the Armada Era*, Conway Maritime Press, London, 1990, str. 85, 88, 96.

⁷ Angus Konstam, *Spanish Galleon 1530-1690*, Osprey Publishing, Oxford, 2004, str. 8.

⁸ Lawrence V. Mott, *The Development of the Rudder, A Technological Tale*, Texas A&M University Press - Chatham Publishing, College Station - London, 1997, str. 116.

⁹ G. Gelcich, I Conti di Tuhelj, Contributo alla Storia della Marina Dalmata ne' suoi Rapporti colla Spagna, *Ottavo Programma dell' I. R. Scuola Nautica di Ragusa per l'anno scolastico 1888-89.*, Editto dalla Direzione dell' I. R. Scuola Nautica, Ragusa, 1889, str. 113; V. F. [Vinko Foretić], O pomorskom obrazovanju u Dubrovniku prije osnutka nautičke škole 1852. god., *Dubrovački vjesnik*, god. XIII, br. 607, (29. V. 1962.), Dubrovnik, 1962, str. 4; M. D. Grmek, Rukovet starih medicinskih, matematičko-fizičkih, astronomskih, kemijskih i prirodoslovnih rukopisa sačuvanih u Hrvatskoj i Sloveniji, *Rasprave i građa za povijest nauka*, knj. I, JAZU, Zagreb, 1963, str. 284.